

DRUŠTVENA I KOMUNIKACIJSKA ULOGA ZAMJENICA OSLOVLJAVANJA *TI* I *VI*

Dino Dumančić*

Osnovna škola Ivana Gorana Kovačića, Vinkovci

Cilj je ovoga rada prikazati zamjenice oslovljavanja *ti* i *Vi* kao oblike koji imaju društvenu i komunikacijsku ulogu u svakodnevnom diskursu. Čitateljima će se usmjeriti pozornost na važnost i utjecaj društvenog konteksta, okruženja u kojemu se razgovor vodi, sugovornika i njihova statusa te društvenih pravila na naš odabir jezičnih oblika i način komuniciranja. U prvom će se dijelu rada dati pregled razvoja spomenutih oblika i obrazložiti pojmovi moći i solidarnosti u društvenom okruženju. Drugi dio rada predočit će relevantna istraživanja u okviru različitih jezičnih sustava te uporabu oblika ilustrirati kroz primjere iz različitih zemalja. Ovaj bi rad mogao koristiti ne samo jezičnim stručnjacima već i pripadnicima drugih djelatnosti, pa i učenicima, jer ukazuje na međusobnu povezanost i važnost poznavanja društvenih i jezičnih pravila, norma ponašanja i smatra ih ključnim koracima na putu do ostvarivanja uspješne komunikacije.

Ključne riječi: zamjenice oslovljavanja, ti/Vi, društveni kontekst, status, moć, solidarnost, pristojnost, komunikacija.

---

* ddumancic5@gmail.com

1. UVOD

Svaki pojedinac posjeduje riznicu jezičnog znanja, koja u sebi sadržava različite oblike, stilove i registre. U ovom će se radu naglasiti važnost i utjecaj situacijskog konteksta na odabir onoga što želimo reći. Pravilna uporaba oblika za oslovljavanje može činiti razliku između iskazivanja solidarnosti, bliskosti, poštovanja ili iskazivanja nadmoći. Situacijski kontekst nadređeni je pojam koji uključuje elemente poput sugovornika, društvenog statusa i okruženja u kojemu se razgovor vodi. Ono što se govori jednako je važno kao način na koji se to izriče. Primjerice, u razgovoru studenta i profesora student se neće odlučiti za isti odabir jezičnog oblika kao u razgovoru sa svojim kolegom. U spomenutom slučaju u obzir se uzima društveni status profesora, društveno pravilo koje nalaže pristojnost u odnošenju i, naposljetku, promjena jezične uporabe.

Kako je svrha ovog rada prikazati zamjenice oslovljavanja *ti* i *Vi* i njihovu društvenu i komunikacijsku ulogu, početni povijesni razvoj spomenutih oblika nadovezat će se na njihovo dodatno pojašnjavanje kao indikatora moći i solidarnosti u kontekstu jezične uporabe. Nadalje, pružit će se pregled relevantnih istraživanja, u kojima će istraživanja na području francuskog jezika, među ostalima, biti učestalo zastupljena. Naposljetku će se uporaba oblika prikazati pomoću primjera iz francuske, njemačke, talijanske i švedske kulture.

U radu će se upotrebljavati skraćeni oblik *T/V* koji će ujedno označavati hrvatsku istoznačnicu *ti/Vi*, francusku *tu/Vous*, latinsku *tu/vos* i druge. Ako se oblici spominju zasebno, navodit će se *T* ili *V*.

2. KRATAK PREGLED RAZVOJA OBLIKA *T/V*

Brown i Gilman (1960) proveli su važna istraživanja u području uporabe oblika *T/V* i zaslužni su za uvođenje pojmova *T* i *V*, koji se odnose na početna slova zamjenica u latinskom jeziku – *tu* i *vos*. *Tu* se odnosilo na jedninu, a *vos* se odnosilo na množinu, bez pridavanja značenja za poznato ili počasno. *Tu* je označavao jedninu, a *vos* se upotrebljavao kao način obraćanja pojedinca *caru*. Uporaba množine za obraćanje *caru* započela je u 4. stoljeću, kada su postojala dva cara: vladar Istočnog Carstva, čija je prijestolnica bila Konstantinopol, i vladar Zapadnog Carstva, koji je bio smješten u Rimu. Zbog Dioklecijanovih reformi

imperijski je ured, iako podijeljen između dviju osoba, administrativno bio ujedinjen. Riječi upućene jednom u načelu su bile upućene obojici. Uporaba oblika *vos*, kao načina obraćanja, vjerojatno je proizišla iz spomenute dvojnosti. Car je bio dvojan i u drugome smislu; smatralo ga se zbrojem svojih ljudi te je kao takav mogao govoriti u njihovo ime. Osobe kraljevskog roda ponekada se oslovljavaju s *mi*, a običan bi čovjek za sebe rekao *ja*. Visoki su slojevi društva do početka srednjeg vijeka počeli upotrebljavati *V* u međusobnoj komunikaciji kako bi pokazali poštovanje i pristojnost. Niži slojevi društva međusobno su upotrebljavali *T* u svakodnevnoj komunikaciji, no između dvaju slojeva društva postojala je nejednakost. U međusobnoj bi interakciji viši, kao niz ljestve, nižem slao *T*, a zauzvrat primao *V*. Takva nejednakost u odnosu ubrzo je počela označavati status moći (engl. *power relationship*) (Wardhaugh, 2006). Jednakost uporabe *V* pretežito se smatrala pristojnom, primjerice između supruga i supruge, a simetričnost *T* očitovala se u drugačijim okolnostima, primjerice između pojedinaca koji su dijelili zajedničke interese ili su htjeli iskazati intimnost odnosa. Obostrana uporaba *T*, izražavajući solidarnost, polako je počela zamjenjivati uporabu *V*, koji je označavao pristojnost, jer se smatra da solidarnost između pojedinaca ima važniju ulogu od pristojnosti. S vremenom se nejednaka uporaba oblika *T* i *V* smanjila, pritom umanjujući ulogu moći, a dajući prednost solidarnosti. Za primjer se može uzeti odnos oca i sina, čiji je odnos prije bio određen elementom statusa i moći (sin se ocu obraćao s *V*, a zauzvrat primao *T*), dok je u današnje vrijeme solidarnost preuzela ulogu moći i dovela do stvaranja osobnijeg odnosa (otac i sin u komunikaciji upotrebljavaju *T*).

Većina europskih i mnogih drugih jezika, izuzev engleskog, razlikuje upotrebu jednine i množine. Uporaba jednine označava poznavanje, a množina ukazuje na poštovanje i smatra se pristojnim oblikom. Slijedi pregled oblika u različitim europskim jezicima (Trudgill, 2000: 90) :

Tablica 1. Oblici zamjenica za oslovljavanje u različitim europskim jezicima

	poznati oblik	pristojni oblik
Francuski	<i>tu</i>	<i>vous</i>
Talijanski	<i>tu</i>	<i>Lei</i>
Španjolski	<i>tú</i>	<i>Usted</i>
Njemački	<i>du</i>	<i>Sie</i>
Nizozemski	<i>jij</i>	<i>u</i>
Švedski	<i>du</i>	<i>ni</i>
Norveški	<i>du</i>	<i>De</i>
Grčki	<i>esi</i>	<i>esis</i>

U ovom se dijelu rada dao uvid u razvoj oblika T i V te se uočio utjecaj društvene komponente na jezičnu uporabu. Nejednakost u društvenom poretku izravno je povlačila i nejednakost u jezičnoj sferi, što je u središte pozornosti stavilo pitanje moći i solidarnosti kao ključne elemente u društveno-jezičnim odnosima.

3. MOĆ I SOLIDARNOST U OKVIRIMA UPORABE TU/VOUS

Kada govorimo o društvenom poretku, čimbenik moći, koji je često obilježavao određene slojeve, dajući im prednost nad ostalima, kako u ekonomskom, društvenom, religijskom, tako i u jezičnom pogledu, neizostavan je čimbenik. Primjerice, kada se znalo da je netko pripadnik višeg sloja, od njega se očekivalo korištenje određenih jezičnih oblika. Način na koji je ta osoba govorila odražavao je njezin društveni status. Status solidarnosti u početku nije bio jako zastupljen. Ona se nazirala u nižim društvenim slojevima, no nikako između nižeg i višeg. S vremenom su društvene promjene mijenjale vrijednosti i poimanja određenih skupina i solidarnost je postupno počela preuzimati mjesto moći, što će postati vidljivo u nastavku rada. Brown i Gilman (1960) istaknuli su kako je u 12. i 14. stoljeću neravnomjerna uporaba T/V bila rezultat društvenog utjecaja, a kao znak moći često su isticali čimbenici poput tjelesne veličine, dobi, imućnosti, porijekla, spola, profesije ili društvene funkcije. Društvo je nametalo pravila ponašanja i jezične uporabe. Kako je spomenuto, plemstvo se puku obraćalo s T, a u komunikaciji s nadređenima upotrebljavali su V. Nerazmjer u uporabi

također se očitovao i u obiteljskim krugovima, gdje su roditelji djeci govorili T, a zauzvrat primali V.

Usljed postupnih promjena u društvenim ideologijama drugačije su se norme počele nazirati u 18. stoljeću, no nisu se uspjele ukorijeniti sve do početka 20. stoljeća. Donošenjem službenog dekreta 1792., koji je nalagao napuštanje uporabe oblika V nakon pada Robespierrea, primijećeno je širenje pojave znane kao *tutoiement*¹ među kolegama ili u obitelji, dok je korištenje *vouvoiement*² počelo označavati udaljenost i nesolidarnost. (Reed, 2011: 14) Kako bi se pobliže objasnio pojam solidarnosti, predočit će se primjeri sljedećih autora: Brown i Gilman (1960); Trudgill (2000); Coupland (2007).

Brown i Gilman (1960) ističu važnost solidarnosti i napominju kako jedna od strana uvijek mora potaknuti uporabu T. U nastavku se navode primjeri iz njemačke i francuske jezične zajednice u kojima jedna ili dvije osobe mogu inicirati uporabu zamjenice T. Kod pripadnika njemačke zajednice postoji obred znan kao *Brüderschaft trinken*, koji se primjenjuje u situacijama kada dvije osobe, koje se dobro poznaju, odluče promijeniti okvire svog društvenog odnosa i prijeći na T, tj. u slučaju njemačkog jezika prijeći sa Sie na du. U francuskom jeziku osoba koja je u nadređenom položaju u nekom odnosu potiče promjenu, a kada se sugovornici jednom usuglase oko korištenja T, nemoguće je vratiti se u prethodno stanje bez riskiranja promjene odnosa (Wardhaugh, 2006: 262).

Trudgill (2000) navodi kako je čimbenik solidarnosti u većini europskih jezika zamijenio ulogu moći, što je vidljivo iz uporabe zamjenica oslovljavanja koja je gotovo uvijek recipročna. Ako se za primjer uzme odnos između časnika i vojnika, primjećuje se da se danas vojnik časniku obraća s V i zauzvrat dobiva isto, za razliku od prijašnjeg odnosa, u kojemu je vojnik časniku govorio V, a zauzvrat dobivao T. Coupland (2007) spominje neravnomjernu uporabu T/V između različitih slojeva društva, što je ukazivalo na prisutnost moći i društvene hijerarhije. S druge strane, ravnomjerna uporaba zamjenica oslovljavanja označavala je jednak društveni status ili jednaku moć, što je naposljetku

¹ 'Tutoyer' – označava oslovljavanje pojedinca 'tu' oblikom, što sociolingvistički implicira na bliskost ili intimnost s tom osobom.

² 'Vouvoiement' – uporaba oblika 'Vous'.

postao općepriznati način pristojnog ponašanja. Bilo kakva promjena u uporabi zamjenica oslovljavanja označavala bi promjenu prirode odnosa.

4. RELEVANTNA ISTRAŽIVANJA

Studija uporabe oblika T i V kod francuske, njemačke i talijanske mladeži više klase, koju su proveli Brown i Gilman (1960), ukazuje na veću važnost solidarnosti u odnosu na moć. Prvo se usporedilo njemački i francuski jezik. Navedeno je kako se T u njemačkom jeziku pouzdanije koristi unutar obitelji nego isti oblik u francuskom jeziku. Francuski T ne primjenjuje se automatski na daljnju rodbinu, a u njemačkom jeziku slučaj je drugačiji, gdje se T upotrebljava jednako za oca, majku, ženu, brata i daljeg rođaka. Može se zaključiti kako se uporaba T u njemačkom jeziku pripisuje obiteljskim odnosima, a u francuskom je jeziku riječ o postupnom stjecanju solidarnosti, koja nije zasnovana na obiteljskim vezama. Što se uporabe T u talijanskom jeziku tiče, ona je vrlo slična njemačkoj, u smislu obiteljske solidarnosti, no nadilazi francusku kada se govori o prijateljstvu (Wardhaugh, 2006).

Brown i Gilman (1960) također su istražili do koje su mjere studenti iz različitih europskih i drugih zemalja upotrebljavali T i V oblike. Otkrili su da odnosi poput onih između oca i sina, naručitelja i poslužitelja, upravitelja i službenika nikada nisu određeni elementom moći (engl. power coded) u suvremenom francuskom, njemačkom ili talijanskom. Uporaba zamjenica nije uvijek recipročna. Autori smatraju društvenu distanciranost, relativnu moć i rangiranje sugovornika najvažnijim elementima pomoću kojih se određuje jezična uporaba (Clyne i sur., 2003: 2).

Gardner-Chloros (1991) je u svojem manjem istraživanju otkrila slične uzorke u uporabi zamjenica obraćanja u Francuskoj. Intervjuirala je 78 izvornih govornika francuskog jezika u Alasceu. Sudionici (osim djece i tinejdžera) su istaknuli preferenciju korištenja oblika V sa strancima. Sudionici su spomenuli da ne vole otvoreno razgovarati o uporabi oblika T i V jer to smatraju neprikladnim. Također su naveli kako se prijelaz s T na V mora osjetiti i da za to nema pravila. Autorica je izjavila kako njezino istraživanje ne dopušta stvaranje općih pravila s obzirom na prevelik broj čimbenika uključenih u proces.

Vincent (2001) je provela veće istraživanje uporabe zamjenica za oslovljavanje na francuskom jeziku na području Québeca. Uočila je generacijsku promjenu, istaknuvši da mladi odrasli (engl. young adults) više upotrebljavaju V od adolescenata, što ona smatra progresivnim uvođenjem oblika V tijekom procesa socijalizacije. U usporedbi sa situacijom od prije pedeset godina, uporaba V znatno je oslabjela u odnosu na uporabu oblika T.

Lyster i Rebuffot (2002, prema Deweale, 2004) istraživali su usvajanje zamjenica oslovljavanja u kanadsko-francuskim programima potpunog jezičnog uranjanja (engl. immersion programs) na francuskom jeziku. Analiza korpusa audiosnimaka interakcije između učenika i nastavnika ukazala je na odsutnost pojedinačnog V oblika u razrednom diskursu. Autori pokazuju da T oblik ima ulogu zamjenice oslovljavanja u drugom licu, koji označava jedninu i nekog poznatog, dok u govoru nastavnika označava neodređeno upućivanje i ono u množini. Potonje pridonosi teškoćama koje učenici rane dobi francuskoga jezika i ovako susreću, uzevši u obzir da im je materinski jezik engleski, koji sam po sebi upotrebljava jedan oblik (you) koji utjelovljuje funkciju T i V (Dewaele, 2004: 386).

Novak Milić (2005) ispitala je uporabu zamjenica za oslovljavanje T/V u kontekstu uslužnih djelatnosti u Hrvatskoj. Provela je anketu o uporabi osobnih zamjenica u odnosu između gosta i konobara, a uz to je ispitala i stavove istih ispitanika prema strancima koji govore hrvatski jezik. Rezultati su ukazali na sve veću uvriježenost T i na činjenicu da će se većina gostiju mlađem konobaru/konobarici obratiti s ti, dok će slučaj biti drugačiji ako je riječ o starijoj osobi ili nekome čiju dob ne mogu procijeniti. Zanimljivo je istaknuti kako je uporaba T oblika manja u restoranima, a veća u kafićima. Kada je riječ o stavovima sudionika, većina je izjavila kako im ne smeta kada im se obrati s ti, a da kod stranaca u govoru prije obraćaju pozornost na pogrešan izgovor riječi ili uporabu netočnog oblika nego na obraćanje drugima s ti.

Formentelli (2009) je proveo istraživanje u britanskom akademskom kontekstu, usmjeravajući se na strategije oslovljavanja (engl. address strategies) zbog same prirode engleskog jezika, koji ne razlikuje jedninu i množinu uporabom you, a samim time ni oblike T/V. Sudionike su činile dvije skupine – studenti i profesori Sveučilišta Reading. Cilj istraživanja bio je utvrditi kakve strategije upotrebljavaju

sudionici u svakodnevnoj interakciji. Rezultati su ukazali na postojanje različitih strategija, poput oslovljavanja titulom i prezimenom, oslovljavanja imenom i neizravnog oslovljavanja. Dok je većina studenata profesore oslovljavala titulom i prezimenom, manji ih je broj oslovljavao imenom. Profesori su, s druge strane, studente oslovljavali imenom, što je pokazatelj nerazmjera uporabe spomenutih strategija, a u manjem broju slučajeva došlo je do neizravnog oslovljavanja jer profesori nisu znali imena studenata.

5. UPORABA OBLIKA T/V U RAZLIČITIM ZEMLJAMA

S ciljem pružanja boljeg uvida u uporabu T/V oblika i čimbenike koji na nju utječu, prikazat će se primjeri iz francuskog, kanadskog, talijanskog, njemačkog i švedskoga govornog područja. Predočeni primjeri ukazat će i na utjecaj kulture i običaja na jezičnu uporabu različitih generacija.

5.1 Europsko-francuska uporaba

U engleskom jeziku riječ *you* može se rabiti za označavanje bilo koje osobe ili skupine ljudi bez obzira na godine, društveni status i sl. U francuskom jeziku takva se uporaba razlikuje s obzirom na postojanje dvaju oblika T i V, od kojih svaki ima svoju primjenu. Komunikacija je omeđena čimbenicima koji se moraju imati na umu pri oslovljavanju drugih. Dakle, ne može se tvrditi da uporaba T/V nužno ovisi o samo jednom čimbeniku (recimo statusu), no generalni konsenzus nalaže kako se T smatra oblikom koji se upotrebljava za označavanje poznanstva, dok V slovi kao oblik koji odražava poštovanje. Ako govornik nije siguran kojim se oblikom treba koristiti, najsigurnije je uporabiti V.

Clyne i sur. (2003) napominju kako su jezične norme dugo bile pod prismotrom vlasti, no promjena se počela nazirati u liberalnijoj jezičnoj uporabi. Društveni stavovi također su se promijenili, što se očitovalo u sve učestalijoj uporabi T među pripadnicima mlađe dobne skupine potkraj šezdesetih godina prošlog stoljeća. No, ubrzo je došlo do preokreta i V je ponovno počeo prevladavati. U današnje se vrijeme učestala uporaba T i dalje vezuje uz mlađu dobnu skupinu, a također se javlja među članovima obitelji i bliskim prijateljima. V i dalje ima važnu ulogu pri upoznavanju ili želji za održavanjem distance. Iako ga

upotrebljavaju pripadnici različitih društvenih skupina, i dalje u sebi nosi prizvuk buržoaskog statusa.

Uporaba različitih oblika oslovljavanja ovisi o sugovorniku s kojim razgovaramo. Slijedi nekoliko primjera koji će pobliže prikazati različite situacijske kontekste. Među članovima obitelji najčešće se upotrebljava T, a iznimka se može pronaći u situaciji kada se dijete nekada obraćalo baki ili djedu s V, što u današnje vrijeme nije slučaj. Osobe od 15 do 30 godina upotrebljavaju T, osim ako nije riječ o obraćanju mlađe osobe šefu. Dok će dijete u komunikaciji s drugim djetetom upotrebljavati T, starijoj će se osobi obratiti s V. U odnosu poslovnih kolega prevladavat će T, izuzimajući slučaj obraćanja nadređenoj osobi (npr. nastavnik se obraća ravnatelju), kada društvena norma nalaže V. Uzmemo li se novi poslovni suradnici za primjer, primjećuje se početno pribjegavanje V obliku, no nakon pobližeg upoznavanja kroz rad može doći i do korištenja T. Uporaba oblika oslovljavanja u odnosu učenika i nastavnika neravnomjerna je jer nastavnik uvijek upotrebljava T, a zauzvrat prima V kao znak poštovanja. Kao zanimljivost može se spomenuti korištenje T pri obraćanju životinjama ili neživim stvarima (npr. vikanje na psa ili računalo) i u obraćanju Bogu.

<http://www.french-linguistics.co.uk/grammar/tu_and_vous.shtml>

5.2 Francuske zajednice u Kanadi

Lambert i Tucker (1976, prema Wardhaugh, 2006) naglasili su kako se sve francuske zajednice, kao i skupine unutar tih zajednica, razlikuju po uporabi T/V oblika. Na primjer, djeca u Montréalu i određenim ruralnim dijelovima Québeca, u malenom gradu Lavalu, u Mayenne, Francuskoj te slabo naseljenim francuskim otocima Saint-Pierre et Miquelon, koji se nalaze južno od Newfoundlanda u Kanadi, prikazuju različitu uporabu T i V. Na posljednjim dvama navedenim mjestima djeca u komunikaciji s rodbinom koriste se oblikom T, a u ruralnim se dijelovima Québeca i dalje zadržao V. Djeca generalno zauzvrat dobivaju T. U uporabi T/V najkonzervativnijim se smatra Québec, gdje se uporaba V očekuje od starijih osoba i stranaca. Ako se mlađa osoba obrati s T osobi koja je od nje očekivala V, prekršaj u društvenoj normi bit će zamijećen, ali ne i komentiran (Wardhaugh, 2006: 262).

5.3 Italija

Wardhaugh (2006) navodi kako se uporaba oblika T/V i dalje razvija i kako se u većini slučajeva naglašava simetričnost uporabe, a jedini je element koji doprinosi asimetričnosti razlika u dobi. Autor kao primjer uzima uporabu T/V dviju skupina - mladeži više i niže klase društva. Niža klasa mladih ljudi inzistira na korištenju V, kako bi se, barem prividno, približili višoj klasi. U ovom se slučaju može zaključiti da je korištenje V zapravo stvar prestiža. Viša klasa mladeži, s druge strane, u nastojanju da se približi nižoj klasi ili običnom puku, prisvaja T. Pri oslovljavanju pojedinca iz niže klase upotrebljava se T, koji implicira solidarnost, no u isto vrijeme ukazuje na nejednakost uporabe. Najsigurniji odabir bila bi primjena kulturnog oblika Lei. Uzme li se sve navedeno u obzir, važno je naglasiti i mogućnost preokretanja uloga T i Lei u mladeži više klase. Primjerice, u interakciji s pripadnikom niže klase upotrijebit će Lei s ciljem postizanja solidarnosti, a u razgovoru s nadređenim ili profesorom pribjeći će uporabi oblika T.

5.4 Njemačka

Što se njemačke uporabe T/V tiče, Wardhaugh upućuje na Clynea (1984, prema Wardhaugh, 2006), koji je proučavao društvene norme i jezičnu uporabu na njemačkom govornom području. Clyne je uočio promjenu u načinu na koji se pojedinci obraćaju drugima. Točnije, naglasio je kako se vratila svojim prijašnjim, konzervativnijim korijenima. Autor je također uputio na Brauna (1988, prema Wardhaugh, 2006), koji je proučavao različite načine oslovljavanja, tj. obraćanja. Kao zanimljiv primjer primjene i različitog poimanja značenja uporabe oblika T i V (u ovom slučaju du i Sie), naveo je priču u kojoj je njemačka državljanka, koja je po struci bila trgovac povrćem, uporabila oblik du u razgovoru s policajcem, kojeg je to jako uvrijedilo i koji ju je odveo na sud. Konačna presuda bila je u korist policajca i žena je bila kažnjena novčanom kaznom u iznosu od 2,250 njemačkih maraka, iako je tvrdila da se u njezinu ruralnom dijalektu takva uporaba oblika du nije smatrala uvredljivom (Wardhaugh, 2006: 265).

Clyne i sur. (2003) u svome radu ističu da na uporabu oblika oslovljavanja utječu nestabilnosti, poput razlika između istočnonjemačkog i zapadnonjemačkog identiteta, društvene posljedice

revolucije studenata, koja se odvila krajem šezdesetih i sedamdesetih godina u Zapadnoj Njemačkoj, razvoj neovisnog austrijskog identiteta i strah vezan uz odnos s drugim ljudima, tj. odabir oblika koji bi mogao utjecati na razvoj odnosa. Provedene ankete o mišljenju javnosti pokazale su kako se izbor oblika du postupno povećava u svim dobnim skupinama, s tim da najčešće korelira s mlađom dobnom skupinom, a smanjuje se s godinama. Također, muškarci i osobe s visokim obrazovanjem slobodniji su u korištenju oblika du. Zanimljivo je spomenuti kako se taj oblik češće koristi u Zapadnoj Njemačkoj, a rjeđe u Istočnoj. Može se reći da je u današnje vrijeme uporaba oblika du potaknuta zajedničkim svijetom iskustva (njem. gemeinsame Lebenswelt), što implicira na zajednička iskustva ljudi u određenim područjima života (školovanje, radno iskustvo i sl.).

5.5 Švedska

U švedskom se jeziku tijekom šezdesetih i sedamdesetih godina primijetio nagli prelazak s formalne, nejednake uporabe zamjenica za oslovljavanje na neformalnu, liberalnu uporabu oblika du. Jedan od razloga takve nagle promjene nedostatak je neutralnog, formalnog oblika oslovljavanja u jednini, kao što je u francuskom vous, a u njemačkom Sie. Švedski ekvivalent ni nikada nije bio prihvaćen kao pristojan oblik oslovljavanja, a često se uz njega vezala negativna konotacija, gdje se pri njegovoj uporabi činilo kao da se netko obraća s visoka. Ovo se objašnjava činjenicom da je kod Šveđana u prošlosti prevladavala uporaba titula i kao posljedica toga, osobi koja nije imala titulu ili ona nije bila poznata obraćalo bi se s ni, dok bi ona morala uzvratiti titulom. Nedostatak neutralnog oblika za oslovljavanje također je doveo do toga da se u govoru odbijalo izravno obraćati sugovorniku. Recimo, pri obraćanju profesoru ako bi ga se pitalo želi li još nečega (npr. kave), učinilo bi se to na sljedeći način: Vill professor ha lite mer? (Would professor like some more?).

Težnja za izjednačavanjem društvenih klasa u govoru uoči Drugog svjetskog rata dovela je do početka stvaranja sustava jednakosti (engl. egalitarian system). Drugim riječima, zastupala se uporaba manje formalnih oblika oslovljavanja, a to je naposljetku dovelo do stvaranja du reforme. Provođenje je uključivalo uvođenje promjena koje su se mogle vidjeti kod vlasti i velikih tvrtki, koje su počele upotrebljavati T oblik

(du) sa svim svojim zaposlenicima. Kao primjer navodi se poznata švedska trgovina namještajem Ikea, koja je reformu primijenila i na međunarodnoj razini upotrebljavajući T izvan Švedske.

Trenutačno stanje u Švedskoj ukazuje na potpunu iskorijenjenost starih titula i izrazito formalnog načina ponašanja. Nekad univerzalno smatrani du više nije toliko univerzalan, s druge strane, novi ni oblik prilično je ograničen u svojoj uporabi u smislu dobi, sugovornika i situacijskog konteksta. Pravilan odabir oblika za oslovljavanje i dalje je problem, što se može primijetiti po učestaloj uporabi strategija za izbjegavanje (Clyne i sur., 2003: 7).

6. ZAKLJUČAK

Ovim se radom nastojalo ukazati na važnost poznavanja pravilnih jezičnih oblika (u ovom slučaju zamjenica za oslovljavanje) te društvenih i kulturnih norma u čijem se kontekstu komunikacija odvija. Kako je postalo razvidno kroz neke primjere u radu, lingvističko znanje nužno je za formuliranje onog što se želi reći, no u svakodnevnom situacijskom kontekstu nedostatno jer samo po sebi ne uzima u obzir društvene čimbenike, poput sugovornika, njihova statusa, dobi i dr. Ovdje ju nadopunjuje sociolingvistička kompetencija, koja se bavi pitanjem što reći ili ne reći, kako, komu i gdje. U prvom se dijelu rada mogao vidjeti razvoj zamjenica oslovljavanja T/V u kontekstu Rimskog Carstva i tamošnjih društvenih odnosa, pritom naglašavajući položaj cara i njegovu jedinstvenu uporabu spomenutih oblika. U nastavku su se u raspravu uveli pojmovi moći i solidarnosti, od kojih je prvi dominirao od ranog do novijeg doba. Vladari, aristokrati i plemići međusobno su upotrebljavali V, iskazujući solidarnost, a nižem plemstvu i puku upućivali su T. Uloga moći vidljiva je u tom neravnomjernom odnosu. Potkraj 18. i početkom 19. stoljeća situacija se počela mijenjati i prije zastupljeni V oblik, ističući nadređenost, moć i distanciranost, počeo je gubiti na snazi i bio zamijenjen T oblikom, koji označava jednakost, solidarnost, bliskost i poznanstvo.

Prikazana su provedena istraživanja uporabe zamjenica oslovljavanja T/V u različitim sredinama i u različitim jezičnim sustavima. Dakako, okosnicu tog dijela rada činila su istraživanja provedena na francuskom jeziku s obzirom na njihovu učestalost u

dostupnoj literaturi. Uz njih također stoje istraživanja provedena u Njemačkoj, Italiji, Hrvatskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu. Konteksti spomenutih studija uključuju obiteljske odnose, razredni diskurs, ugostiteljstvo i akademsko okruženje. Posljednji dio rada daje prikaz uporabe T/V oblika u različitim zemljama i zajednicama. Tako, primjerice, možemo vidjeti primjere iz Francuske i Kanade, Njemačke, Italije i Švedske. Zanimljivo je primijetiti utjecaj kulture tih govornih sredina na jezičnu uporabu, a posebice u slučaju Njemačke, gdje se govorne razlike naziru između manjih pokrajina.

Jasno je kako su pravilan odabir i uporaba oblika za oslovljavanje od velike važnosti, pritom imajući na umu da se pravilnim odabirom može započeti novi odnos, uspostaviti dobra radna suradnja ili, isto tako, da se pogrešnim odabirom može dovesti do drugačijeg tumačenja naših namjera, nesvjesne uvrede i sl. Iako se danas uporaba T oblika znatno više uvriježila u društvu, posebice među mladima, i dalje postoje iznimke pravila, primjerice stariji pripadnici društva, koji se drže jezičnih i društvenih norma koje neisticanje razlika između oblika u komunikaciji smatraju neprikladnim i uvredljivim.

LITERATURA

Brown, R. i Gilman, A. (1960) The pronouns of power and solidarity. In Sebeok, T.A. (ur.) *Style in Language*. Cambridge: MIT press, 253-276.

Clyne, M., Kretzenbacher, H.L., Norrby, C., Warren, J. (2003) Address in some Western European languages. U Moskovsky, C. (ur.) *Proceedings of the 2003 Conference of the Australian Linguistic Society*.
(<http://www.als.asn.au/proceedings/als2003/clyne.pdf>)> (15.9.2014.)

Coffey, N. When to use "tu" and "vous" in French.
<(http://www.french-linguistics.co.uk/grammar/tu_and_vous.shtml)> (1.9.2013.)

Coupland, N. (2007) *Style, language, variation and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dewaele, J. M. (2004) Vous or tu? Native and non-native speakers of French on a sociolinguistic tightrope. *IRAL* 42 (4), 383-402.

Formentelli, M. (2009) Address strategies in a British academic setting. *Pragmatics* 19 (2), 179-196.

Gardner-Chloros, P. (1991) *Language selection and switching in Strasbourg*. Oxford: Oxford University Press.

Novak Milić, J. (2005) Uporaba osobnih zamjenica ti i Vi u nastavi stranoga jezika. U Stolac, D., Ivanetić, N., i Pritchard, B. (ur.) *Jezik u društvenoj interakciji*. Zbornik radova sa savjetovanja održanoga 16. i 17. svibnja u Opatiji. Zagreb – Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 361-374.

Reed, S. (2011) *A case study of tu and vous use in the French dubbing and subtitling in an American film*. Master's thesis. University of North Texas.

Trudgill, P. (2000) *Sociolinguistics: an introduction to language and society* (4th edition). London, New York: Penguin Books.

Vincent, D. (2001) Remarques sur le tutoiement et le vouvoiement en français parlé au Québec. U *Actes du Colloque "La Journée du Québec,"* 11-22. Copenhagen: Institut d'Etudes Romanes, University of Copenhagen.

Wardhaugh, R. (2006) *An introduction to sociolinguistics* (5th edition). Oxford, Malden, MA: Blackwell Publishing.

SOCIAL AND COMMUNICATIVE ROLE OF T/V ADDRESS FORMS

The aim of this paper is to present T/V (tu/vous) address forms along with their social and communicative roles within everyday discourse. Readers' attention will be drawn to the importance and influence of social context, conversation setting, interlocutors and their status and social norms on our choice of language and way of communicating. The first part of the paper will provide an overview of T/V development, while portraying power and solidarity as integral components. The second part will give insight into relevant research pertaining to various languages and illustrate the use of T/V forms in the context of various countries. This paper might interest not only linguists but also members of other professions, as well as students, since it outlines the interconnectedness and importance of knowing social, linguistic and behavioral norms and considers them key elements in establishing successful communication.

Key words: forms of address, tu/vous, social context, status, social norms, power, solidarity